
Bartomeu Mates

Autor:

Data de publicació: 23-10-2012

"Llibret per a compondre oracions segons requereixen les lleis gramaticals, compost pel docte home Bartomeu Mates i corregit i millorat per Pere Joan Matoses ministre de Crist i prevere, a expenses de Guillem Ros i imprès amb artificio meravellós per Joan Gherling, alemany. s'acaba a Barcelona a les nones d'octubre (dia 7) de l'any 1468 de la Nativitat del Senyor". "Cal veure que la data està escrita en xifres romanes i que el 'frare' proposat pels enemics de l'incunable Català "1468 en lloc de 1486"(possible en xifres aràbigues)-àdhuc no és possible canviar MCCCCLXXXVIII per MCCCCLXVIII".

Bartomeu Mates

Bartomeu Mates (Barcelona, ? - ?, 1463) fou un gramàtic i mestre català. Consta que fou batxiller en arts des de 1424, mestre de les escoles majors de Barcelona des de 1431 i mestre en arts l'any 1440.[1] Autor d'una gramàtica llatina per a ús escolar, la coneguda com a Gramàtica de Mates. Es tracta d'una gramàtica prouerbial, és a dir, d'un text gramatical llatí de caràcter pedagògic, que utilitza la llengua romanç, en aquest cas el català, com a recurs didàctic a través de frases exemplificatives o prouèrbia que es tradueixen al llatí.[2]

Contingut

- 1 Gramàtica de Mates (incunable)
- 2 Controvèrsia sobre la data del colofó - 1468
- 3 Obres
- 4 Referències
- 5 Bibliografia

Gramàtica de Mates (incunable)

La Gramàtica de Mates és un incunable imprès a Barcelona, obra de l'impressor alemany Joan Gherling a una "edat primerenca",[3] corregit i millorat per Pere Joan Matoses sota els auspicis de Guillem Ros i, segons explica el colofó -acabat al 1468-: "Llibret per a compondre oracions segons requereixen les lleis gramaticals, compost pel docte home Bartomeu Mates i corregit i millorat per Pere Joan Matoses ministre de Crist i prevere, a expenses de Guillem Ros i imprès amb artificio meravellós per Joan Gherling, alemany. s'acaba a Barcelona a les nones d'octubre (dia 7) de l'any 1468 de la Nativitat del Senyor".

Controvèrsia sobre la data del colofó - 1468

"Cal veure que la data està escrita en xifres romanes i que el 'frare' proposat pels enemics de l'incunable Català "1468 en lloc de 1486"(possible en xifres aràbigues)-àdhuc no és possible canviar MCCCCLXXXVIII per MCCCCLXVIII".

En el colofó d'aquest incunable (imprès a Barcelona per Joan Gherling) hi consta la data de 1468: "Any després de la Nativitat del Senyor MCCCCLXVIII ". De ser certa la data, es tractaria de la primera producció tipogràfica produïda a la

península Ibèrica i, fins i tot, anterior a la impremta veneciana i parisenca. Tanmateix, tal data ha estat molt controvertida, amb uns estudis a favor oposant-se als duts a terme per Vicent Salvà (Catálogo de la biblioteca de Salvà -1872),[4] Konrad Haebler (1923)[5] i Sanpere i Miquel[6] que van en contra de la seva autenticitat.

Arguments de Konrad Haebler a Geschichte des spanischen frühdruckes in stammbäumen (1923):[5] "El llibre de Mates és un tomell en octau, de seixanta fulls, repartits en set quaderns, marcats amb signatures cada un d'ells (a-b-c-d-e-f- "g"). Si la data fos certa, Gherlinc hauria estat l'inventor de les signatures i el primer en fer un llibre tant petit -amb els tipus tant petits-!"

Per cert, Haebler va haver d'anar canviant, en les obres posteriors, totes les "primeres dates" de les diferents tècniques tipogràfiques, donades com inamovibles a les seves "primeres obres", i que emprava per poder demostrar que era impossible la data del colofó. S'hi va veure obligat a mida que van anar apareixent diferents incunables anteriors a les dates que ell havia donat, amb el detall interessant que de tots aquests incunables "nou trobats" no va posar en dubte cap de les dates dels seus colofons, simplement els va emprar posant al dia la seva cronologia, que es va anar apropant cada vegada més al 1468.[7]

Els estudis que defensen a ultrança l'autenticitat de la data de 1468, realitzats per Canibell (1906)[8] i per Miquel i Planas (1930), diuen que les erratae de Gherlinc "reforcen de facto" la imatge d'un jove aprenent sense recursos l'any 1468 (li manquen tipus i habilitat com caixista) amb 20 anys menys d'experiència com impressor, que el professional en que es convertí el 1488, demostrat per les actes notariales de creació d'una societat amb un capitalista genovès, trobades després dels primers estudis negatius de Haebler.[7]

Miquel i Planas troba una fal·làcia palesa en les tesis de Salvà i Haebler: el fet d'esgrimir l'argument de que els "Caplletres d'impremta són molt més tardans", fet cert però.. resulta que Gherlinc no els emprà en el llibre de 1468, sinó que deixa els espais en blanc que més tard seran dibuixats a mà, de fet doncs és una fal·làcia dir que els utilitza, com fan ambdós autors.[7] Antoni Palau i Dulcet al seu opuscle "Orígenes de la imprenta en España" de 1948, parla de la possible falsedat del colofó però no ho aclareix res.[9]

Més recentment J. M. Casas Homs a un opuscle Sobre la Gramàtica de Mates de 1950,[9] no veu suficients els arguments per a falsificar la data (pot-ser per poder vendre més llibres?), dona arguments en canvi per la seva veracitat, ja que tot i observant els defectes tipogràfics i bibliogràfics, amb pàgines deplorables al llarg del llibre, que semblen augmentar a mida que es fa una lectura detinguda del text, s'arriba a un colofó, que és el que està en entredit, gairebé sense imperfeccions.

Aquesta tesi que va contra el parer dels autors d'altres, com Manuel Llanas i Pont (segons cita del 2002)[10], que també ho consideren una errada, dient que la data correcta és la de 1488.[10]

Obres

Libellus pro efficiendis orationibus ut grammaticae artis leges expostulant, e docto uiro Bertholomeo Mates conditus, et per P. Iohannes Matoses, Christi minister presbyterque castigatus et emendatus sub impensis Guillermi Ros, et mira arte impressa (?) per Iohannem Gherlinc alamanum finitur Barcynone nonis octobriis anni a natiuitate Christi MCCCCLXVIII.

Principia artis grammaticae ad prouerbiandum perutilia per Magistrum Mates edita. Impressum Barchinone per Iohannem Luschner anno natiuitatis Dominis MDIII.

Referències

Mariàngela Vilallonga, La literatura llatina a Catalunya al segle XV. Repertori bio-bibliogràfic, 1993, ISBN 978-84-7256-930-0

Vicente Calvo Fernández; <> En torno a la Grammatica prouerbiandi; Cuadernos de Filología Clásica, Estudios latinos, 1998, nº 15, pág. 489

Ramón Miquel y Planas. El incunable barcelonés de 1468. Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1930.

Catálogo de la biblioteca de Salvà, Autor: Pedro Salvà y Mallen; Vicente Salvà y Pérez, Editorial: Valencia, Imprenta de Ferrer de Orga, 1872.

Geschichte des spanischen frühdruckes in stammbäumen, Autor: Konrad Haebler Editorial: Leipzig, K.W. Hiersemann, 1923

De la introducción y establecimiento de la imprenta en las coronas de Aragón y Castilla y de los impresores de los incunables catalanes Autor: Salvador Sanpere i Miquel, Barcelona : L'Avenç, 1909.

Ramón Miquel y Planas. El incunable barcelonés de 1468. Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1930.
Bartolomé Mates; Eudald Canibell. Facsímil de la gramàtica d'en Mates, estampada a Barcelona ab la data de l'any 1468 y noticies ilustratives de la seva celebritat, escrites per Eudald Canibell. Institut Català de les Arts del Llibre, 1906.
|<http://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/view/196632/269769> J. M. Casas Homs Sobre la Gramàtica de Mates, Barcelona 1950, pàg. 2.

Manuel Llanas i Pont, L'edició a Catalunya: segles XV a XVII. Gremi d'Editors de Catalunya, Barcelona 2002, pàg. 59.

Bibliografia

Torres i Amat, Fèlix. Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña (en castellà). Barcelona: Imprenta de J. Verdaguer, 1836, p. 411
[Consulta: 4 octubre 2013].
Vicente Calvo Fernández; «Latinum cum romancio concordare» En torno a la Grammatica prouerbiandi; Cuadernos de Filología Clásica, Estudios latinos, 1998, nº 15, págs. 489-507.
Manuel Llanas i Pont, L'edició a Catalunya: segles XV a XVII. Gremi d'Editors de Catalunya, Barcelona 2002, ISBN 84-932300-2-2

Cronologies de Gherlinc

Amb aquesta guerra per a ser els primers, entre catalans (1468) i Valencians (1474) ens han dat pel sac i ha guanyat el sinodal de aguila fuente 1472

He fet un article sobbre les signatures

En Sanpere i Miquel amb el seu anticlericalisme ens ha dat pel sac, però al seu llibre denúncia que en Haebler és un mentider que canvia la data que situa Gherlinc-Barna el 1488 per la de 1498 data en la que ell situa la possible impressió de l'incunable..

Haebler (falsejant la data de Gherlinc a Barna al 1498, ja que es basa en la troballa d'en Sanpere i Miquel- que és de 1488

Sanpere i Miquel:Gherlinc, se encuentra en las negociaciones que precedieron á la impresión del Missale Barcinonense, acabado por Diego de Gumiel el 28 de marzo de 1488» .

Barna 1488 (1ª referència coneguda de Gherlinc, però podria haver començat a Barna com aprenent 20 anys abans)

Braga Portugal 1494

Monterrey Galicia 1496

Barna 1498

Tolosa França en 1513 -1521

Aquesta biblioteca, com la de la Catedral,
no va patir els estralls de guerres ni de revolucions,
no van ser dispersades com les dels

convents amb motiu dels successos de 1835, i, no obstant això, no existeixen. Sel's menjaria completament l'arna? En aquest cas opino que seria una arna intel·ligent, coneixedora del valor dels llibres incunables.

www.histo.cat/sabies/Mates-Grammatica

<http://www.histo.cat/sabies/signatura-mates>

In-folio
Intonso
Relligat a mà
Konrad Haebler
Vicent Salvà i Pérez
Salvador Sanpere i Miquel
Eudald Canivell i Masbernà
Ramon Miquel i Planas

Tenim de l'any 1468

www.histo.cat/premsa/gram-tica-de-mates

Hi havia també aquest valencià de 1474

www.histo.cat/premsa/trobes-en-lahors-de-la-verge-maria

Però negant l'any 1468 de la G. de Mates

es van treure de la mànega.. fa un anys un llibre castellà..

el Sinodal de aguila fuente de 1472 que diuen que és el més antic

Libellus pro efficiendis orationibus ut grammaticae artis leges expostulant, e docto uiro Bertholomeo Mates conditus, et per P. Iohannes Matoses, Christi minister presbyterque castigatus et emendatus sub impensis Guillermi Ros, et mira arte impressa (?) per Iohannem Gherling alamanum finitur Barcynone nonis octobriis anni a natiuitate Christi MCCCCLXVIII.

Trad.:

« librito para componer oraciones según requieren las leyes gramaticales compuesto por el docto varón Bartolomeo Mates y corregido y mejorado por Pedro Juan Matoses ministro de Cristo y presbitero, a expensas de Guillermo Ros e impreso con artificio maravilloso por Juan Gherling, alemán. se termina en Barcelona en las nonas de octubre (día 7) del año 1468 de la Natividad del Señor.

«Llibret per a compondre oracions segons requereixen les lleis gramaticals, compost pel docte varó Bartomeu Mates i corregit i millorat per Pere Juan Matoses ministre de Crist i prevere, a expenses de Guillem Ros i imprès amb artífici meravellós per Joan Gherling, alemany. s'acaba a Barcelona a les nones d'octubre (dia 7) de l'any 1468 de la Nativitat del Senyor.

Conocidji es la poltiiiica que, a propósito de la feclia que figura en el colof6n del lihnr comúnmente llamaalgunos escritores, catalanes y valencianos principalmente. Puede decirs.: que los t2rminos de la polémica son lo único que de la obra se lia divulgado. 12x1 el debate, lo más iiteresante, lo único interesante, era iiiia cuestión de honor : de ser cierta la impresió~l del libro en 1468, como niujr claramente lee e11 SU colofón ', granjearía para Barcelona la gloria de ser la ciudad en la cual se imprimió el libro español nás aiitig~iu que se conserva... No es esta la cuestión que hoy iiiieue nuestra plunia; pero si el riragiuter ~1i:~itJ. las observacioiies bibliográficas liaceii imposible tal impresiún en aqiicllr fecliii, ~--ermítaserions,o cbstante, decir como qlie se inlprinriera u11 libro de tal fornlató, con sigilaturas, etc., etc., sien, pre permanecerá inexplicailu y misterioio el motivo que iiicitú a escribir, e iiiipriniir luego, por iiiedio del reitificio maravillosn, maravilloso por dc;- conocido, iio liay duda, aquel «aiío después de la Natividad del Señor %lC1CCCLXVITIi>. Miquiel 3: Planas, que con Caiibell fu6 de los pocos que la maie,jnroii y estudiaron a fondo un aspecto de la Grtrii%btii,n de Malen, liizo observar los defectos tipogiíficos, defectos que parecen acrecentarsr. cuando se liace una lectura detenida del texto. Pero al ledo de páxinas dsplorahles tipográficiiente, que desacredita11 a P. Juan Matoses como corrector, título de que acaso se envnnece el colofón nieiicioiiado, se encuentran otiss casi sin iimperfeccióii y aiiii francamente ~irfectai. Es preciso

"año después de la Natividad del Señor MCCCCLXVIII". Miquel Planas, que con Canibell fue de los pocos que la manejaron y estudiaron a fondo un aspecto de la Gramática de Mates, hizo observar los defectos tipogràfics, defectos que parecen acrecentarse cuando se hace una lectura detenida del texto. Pero al lado de páginas deplorables tipogràficamente, llegamos a un colofón casi sin imperfecciones

"Any després de la Nativitat del Senyor MCCCCLXVIII ". Miquel Planas, que amb Canibell va ser dels pocs que la van manejar i van estudiar a fons un aspecte de la Gramàtica de Mates, va fer observar els defectes tipogràfics, defectes que semblen augmentar quan es fa una lectura detinguda del text. Però al costat de pàgines deplorables tipogràficament, arribem a un colofó, que és el que està en entredit, gairebé sense imperfeccions

D'altre banda J. M. CASAS HOMs a un altre opuscle Sobre la Gramàtica de Mates de 1950, dona arguments per la seva veracitat, ja que tot i observant els defectes tipogràfics i bibliogràfics, que semblen augmentar quan es fa una lectura detinguda del text, amb pàgines deplorables tipogràficament, s'arriba a un colofó, que és el que està en entredit, gairebé sense imperfeccions,

Comentari

"Cal veure que la data del colofó està escrita en xifres romanes i que el 'frare' proposat pels enemics de l'incunable Català"..1468 en lloc de 1486"(possible en xifres aràbigues)-àdhuc no és possible canviar MCCCCLXXXVIII per MCCCCLXVIII". per una simple errada...

Genials reflexions de l'Àngel Daniel de Prupurink..

He llegit el PDF perquè no acabava d'entendre els arguments pels quals hauria de ser una errada el 1468 i encara no els entenc.

És un llibre pèssimament compostat i imprès obra d'un aprenent. A banda, la manca de tots els tipus mòbils delata un taller que acaba d'obrir i no disposa de tots les eines de treball. Si hagués imprès una segona edició no hauria repetit els mateixos errors.

El 1486 firma un contracte amb un mercader genovès, Jeroni Nigro, en el qual es parla d'aprenents. Aprenents el 1486 i suposadament el 1488 fa una gramàtica plena de defectes compositius? Quin mestre és aquest? No té sentit.

De 1468 1488 hi ha una errata de 1 caràcter, però de MCCCCLXVIII (1468) a MCCCCLXXXVIII (1488) hi ha 2 caràcters de menys. També anava curt de Xs?

No sabia l'any en que vivia? Si era una errata, què li impedia repetir el colofó o imprimir-lo bé en altres exemplars? Quants plecs amb el colofó havia imprès d'una tirada? Ja era massa tard?

S'argumenta que havia de ser de 1488 perquè no es coneix obra fins a finals dels 80 i per tant, el 1468 quedaria com un bolet prematur. Molt bé, i com és que no reapareix a Tolosa fins 1513. És un bala perduda: Barcelona (1468), reapareix (1486-1490), Portugal (1494-1496) i Tolosa (1513-1521). Reaparèixer vol dir llibre o contracte localitzat. De fet, si no es trobés un document de la seva mort, aquest home documentalment encara estaria viu.

Alguns llibres impresos de 1471, 73... es donen per erronis perquè no s'han trobat! És a dir, es nega l'historicidi, la crema de llibres, les inundacions, les rates menjallibres, les llars de foc escalfades amb llibres... És més, alguns fins i tot apuntaven que Verger de la Verge Maria era de 1451! Diuen que és un error de dedicatòria, tal persona no tenia tal càrrec aquell any.

L'única prova contrària a la data de 1468 és que el corrector Joan Matoses no era ministre de Crist i prevere el 1468, sinó un simple estudiant. Podria ser que el llibre fos imprès per estudiants i que un estudiant es fes passar per professor per superar una llei o per augmentar-ne el prestigi/vendes?

Si el llibre fos de 1468 i hagués mentit respecte el títol del corrector, la primera llei de control d'impremta és de 1480 (Pragmàtica de les Corts de Toledo). És a dir, 8 anys després del primer llibre oficial imprès (1472). Per tant, els primers anys eren un mercat alegal i tranquil. Se'm fa estrany. L'Església i la cancelleria sap dels perills de la impremta a Europa des de meitat XV i fins el 1480 no s'adona que ha de controlar els impressors i les idees subversives?

Acceptem, doncs, que la Gramàtica és de 1488 i que aquesta és una impressió desastrosa. Molt bé, un any més tard, sorprenentment, rep uns quants encàrrecs (1.000 exemplars no conservats d'una obra i 350 d'una altra). Havia ser molt bo (o après molt ràpidament) i amb molts ajudants per poder acceptar, a més, imprimir en tan sols un mes 1.000 exemplars d'un Lluari que, casualment, tampoc n'ha sobreviscut cap. Recordeu que imprimir implica compondre (caixistes) cada pàgina.

No s'entén que si aquell any havia imprès com a mínim 3 llibres per autors diferents, acceptés per contracte no imprimir durant un any per altres autors. Tampoc s'entén que de cop, PAM, desapareix de Barcelona i se'l troba a Galícia, Salamanca i Portugal. No devia complir el contracte i fugí? El van fer desaparèixer?

No es pot negar una gens dissimulada batalla entre historiadors valencians i barcelonins per fer-se amb el primer llibre imprès.

Per cert, d'aquest Joannes Gherlinc qui era? No he trobat la seva biografia. Ja és curiós que se li pressuposa 40-50 anys de professió per bé que, si ens remetem als llibres documentats, fou un gandul.

Se sap alguna cosa més d'aquest Pere Joan Matoses? És la clau de volta.

Personalment Segòvia em tufeja, perquè estaríem parlant de paracaigudisme industrial. La indústria i la cultura es troben als regnes costers (catalans) però PAM! la impremta entra a Segòvia via Barajas. A més, alguns la volien fer arribar a Barcelona el 1478, 6 anys més tard!

Tindria més sentit que la primera impremta fos la de Gherlinc (1468), que existís un contracte d'impressors a Saragossa el 1473 i que a València s'iniciés el 1474. Per què Segòvia el 1472? També tindria sentit que la primera fos València pel pes econòmic i demogràfic, però de fet, si els impressors eren alemanys, més sentit tindria que hagués estat Perpinyà.

Ja és curiós que la impremta exploti a la península després del matrimoni de Ferran amb Isabel (1469). De cop, PAM, apareixen tot d'impremtes. Hi havia algun veto abans? Si el rei hagués aixecat la prohibició, seria comprensible la ràpida proliferació de tallers. Aquest esclat em recorda la proliferació de revistes de dones nues als 70 i 80 del XX coincidint amb la fi de les lleis de censura franquistes. La gent volia veure cossos nus quan a Europa i als EUA ja feia dècades que era permès.

Per altra banda, per què als anys 70 del XV va haver un boom alemany a la península? Quin fou l'efecte crida perquè impressors alemanys fessin les maletes a la recerca del Daurat? Tanta i inesperada febre d'or llibretera hi havia? I qui els va cridar?

Per acabar, tot invent primer és secret, després l'usa exclusivament l'Estat (en aquest cas l'Església) i després s'obre a la indústria civil. Però aquí ens trobem que un invent tant perillós com la impremta ja és en mans de la indústria civil catalana només aparèixer als 70. I Montserrat no l'usà fins 1493-99? No havien enriquit la biblioteca amb llibres impresos europeus? No coneixien tal invent abans dels 70? No m'ho crec.

Àngel

www.purpurink.com
Estudi editorial

Barcelona

Pg. Pujades 31, 6?? 1a,
08018 Barcelona
686534250

info@purpurink.com